

PRIKAZ KNJIGE „GEOPOLITIKA SREDOZEMLJA”, DRAGANA PETROVIĆA

Nikola Tošić Malešević*
Ministarstvo odbrane Republike Srbije,
Univerzitet odbrane u Beogradu, *Vojno delo*

Geopolitika Sredozemlja, Dragan Petrović, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2012, 228 str.

Sredozemlje ili Mediteran¹ je regija na spoju tri kontinenta: Evrope, Azije i Afrike. Oduvek je zauzimala važno mesto u istoriji čovečanstva, kao područje veoma atraktivno za naseljavanje i sve oblike ljudskih delatnosti.² Ima i čitav niz fizičko-geografskih prednosti, kao što su povoljna klima, odličan geografski položaj, čvorište je globalnih pomorskih puteva, zatim tu su i povoljni (iako u pojedinim oblastima ne baš sasvim) morfometrijski i pedološki faktori, kao i dobri hidrografske-slatkovodni elementi. Samo Sredozemlje/Mediteran obuhvata ne samo mora koja pripadaju ovoj regiji (Sredozemno/Mediteransko, Ligursko, Tirensko, Jadransko, Jonsko, Egejsko, Kritsko, Levantsko i Mramorno) i njihova priobalja, već i kopno koje pomenutim morima i priobaljima gravitira u geografskom, saobraćajnom, klimatskom, kulturološkom i istorijskom smislu (zbog toga se u sredozemne/mediteranske države ubrajaju i neke države koje uopšte nemaju izlaz na neka od mora sredozemne regije). Tako se u države sredozemne/mediteranske regije ubrajaju: Španija, Portugalija, Francuska, Andora, Monako, Italija, Malta, Vatikan, San Marino, Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora, Albanija, Makedonija, Grčka, Bugarska, Turska, Kipar, Sirija, Liban, Izrael, Jordan, Egipat, Libija, Tunis, Alžir i Maroko. Regija Crnog mora (koja obuhvata Crno i Azovsko more, njihova priobalja i kopno koje im gravitira³) ne pripada sredozemnoj/mediteranskoj regiji, iako neki istraživači (pa i sam autor ove knjige, Dragan Petrović) smatraju da joj ona takođe pripada.⁴ Inače, crnomorskoj regiji pripadaju Rusija, Gruzija, Ukrajina, Rumunija, Moldavija ali, takođe, i Bugarska, Turska i Srbija⁵ koje pripadaju i sredozemnoj/mediteranskoj regiji.

* Autor je spoljni saradnik *Vojnog dela* i samostalni istraživač – master istoričar.

¹ Mediteran je alternativni naziv za Sredozemlje.

² Zbog toga je kroz sve praiorijske i istorijske epohe (a i danas) migratono primamljivo.

³ Crnomorskoj regiji takođe pripadaju i one države koje nemaju direktan izlaz na Crno i Azovsko more već i one koje im gravitiraju u geografskom, saobraćajnom, klimatskom, kulturološkom i istorijskom smislu.

⁴ Upravo zato što i autor ove knjige, Dragan Petrović, smatra crnomorsku regiju za deo sredozemne/mediteranske regije, ovaj rad se ne bavi samo Sredozemljem/Mediteranom već obrađuje i crnomorsku regiju. Međutim, kako većina istraživača smatra crnomorsku regiju za posebnu, odvojenu od Sredozemlja/Mediterana, ali koja je sa njim ipak blisko povezana, možda bi bilo ispravnije da je autor svoje delo nazvao *Geopolitika Sredozemlja i crnomorske regije*.

⁵ Srbija pripada i crnomorskoj regiji zbog jake veze sa njom, preko Dunava, dakle u saobraćajnom smislu, ali je takođe prisutna i istorijska, geografska, kulturološka i klimatska komponenta. Ta veza traje dugo, isto kao i pripadnost Srbije sre-

Sredozemlje/Mediteran je kroz istoriju (naročito područja Bliskog istoka, Male Azije, severne Afrike i evropskih južnih poluostrva – Balkanskog i Apeninskog) predstavljalo oblast od prvorazrednog značaja za ljudsku istoriju i civilizaciju. Tu je, može se reći, koljevka i središte većine antičkih civilizacija u Starom veku (egipatske, feničanske, filistejske, jevrejske, sirijske, persijske, hetitske, grčke i rimske). Tokom Srednjeg veka Sredozemlje/Mediteran nije više bilo toliko važno kao u Starom veku, ali je, ipak, zadržalo svoj značaj, prvenstveno kao region ukrštanja velikih država i civilizacija (vizantijske, arapske, franačke i njenih naslednica, itd.). Tokom Novog veka Sredozemlje/Mediteran, prvenstveno otkrićem američkog kontinenta i pomorskih puteva za Indiju i druge države u Aziji, gubi svoj značaj koji je imalo u Starom i delimično Srednjem veku, a primat preuzimaju oblasti koje gravitiraju najpre Atlantskom okeanu, a kasnije i drugim okeanima. Ipak, zbog bogate prošlosti Sredozemlje/Mediteran je i dalje zadržalo svoju draž i nešto značaja. Prokopavanjem Sueckog kanala između Sredozemnog i Crvenog mora (1869. godine), kojim je znatno skraćen pomorski put od Evrope do Indije i drugih krajeva Azije, ponovo je porastao značaj Sredozemlja/Mediterana. Tađa se i neke vansredozemne/vanmediteranske države (naročito Velika Britanija, SAD,⁶ Rusija/SSSR⁷ i Nemačka, a u poslednje vreme i Kina⁸ i Indija) počinju aktivnije da se mešaju u poslove ove regije.

Zbog svega navedenog, viši naučni saradnik Instituta za međunarodnu politiku i privredu Dragan Petrović napisao je ovu knjigu i naslovio je kao *Geopolitika Sredozemlja*. Iako je ovaj rad pisan pretežno na osnovu literature (od izvora su korišćeni samo novinski članci i članci sa interneta), ipak je vredno delo, budući da je korišćena literatura kredibilna i relevantna za temu kojom se knjiga bavi. Ovom prilikom pomenućemo samo neka od korišćenih dela: Blanc Andre, Drain Michael, Kayser Bernard, *Le Europe méditerranéenne*; Brodel Fernan, *Mediteran i mediteranski svet u doba Filipa II*, tom I i II; Brodel Fernan, *Sredozemlje u Starom veku*; Arbatov Aleksej, *Bezopasnostъ: Rossijskiŭ vŭbor*; Veremis Thanos, Valinakis Yannis, *US bases in Mediterranean: The Cases of Greece and Spain*; Duroselle Jean-Baptiste, *Historie diplomatique de 1919. anosjors*; Giron Jose, *El Mediterráneo Finales del signo XX*; Dukić Dušan, Gavrilović Ljiljana, *Hidrologija*; Đorđević Dimitrije, *Nacionalne revolucije balkanskih naroda 1804 – 1914*; Newbiggin Marion, *Southern Europe, aregionaland economic geography of the Mediterrane anlands*; Popović Vasilij, *Istočno pitanje*; Petrović Dragan, Stojanović Bogdan, *Ravnoteža nuklearne moći SAD i Rusije (SSSR)*; Rosenthal Glenda, *The Mediterranean Basin: Its Political Economy and Changing International Relations* i još mnoga druga. Od izvora su korišćeni novinski članci iz dnevnih listova *Le Monde diplomatique* i *The Economist*, kao i članci sa internet-sajta *Southeast European Times*, internet-sajta *Privredne komore Srbije*, itd.

dozemnoj/mediteranskoj regiji. Veza Srbije sa ovom regijom takođe je istorijska, geografska, saobraćajna, kulturološka i delimično klimatska, pa joj naravno pripada iako nema neposredan izlaz na neko od njenih mora. Isti slučaj, što se tiče Sredozemlja/Mediterana, važi i za Portugaliju, Andoru, San Marino, Vatikan, Makedoniju, Bugarsku i Jordan (pripadaju pomenutoj regiji iako nemaju neposredan izlaz na neko od njenih mora), a za crnomorsku regiju za Moldaviju i, kako smo već videli, Srbiju (pripadaju pomenutoj regiji iako nemaju neposredan izlaz ni na Crno, ni na Azovsko more).

⁶ Sjedinjene Američke Države (SAD).

⁷ Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR).

⁸ Na primer, Kina je 8. aprila 2016. godine kupila luku Pirej u Atini (Grčka) a svega deset dana kasnije, 18. aprila, kupila je železaru u Smederevu (Srbija). Naime, Kina, pošto već ima, kroz Suecki kanal pomorski put od svojih obala do obala evropskih mediteranskih država, želi da kopnom kroz Grčku, Makedoniju i Srbiju ima pristup do centralne Evrope. Zato počinje sve više da ulaže u privredu pomenute tri evropske mediteranske države.

Na početku knjige nalaze se autorova posveta, sadržaj, reč autora i teorijsko-metodološki uvod. Nakon toga je glavni tekst knjige podeljen na šest poglavlja. Prvo nosi naslov *Fizičko-geografski faktori*, drugo *Geostrategijski aspekt Sredozemlja*, a treće *Sredozemlje kroz istoriju* i ono ima devet potcelina (*Istorijska analiza; Stari vek; Stari Egipat; Stara Grčka; Rimski period; Sredozemlje u Srednjem veku; Novi vek; Savremeni period i Period od 1991. godine*) u kojima se u opštim okvirima analizira istorija ove regije (ali i Crnomorske regije) od Starog veka do današnjih dana. Četvrto poglavlje zove se *Strateške tačke Sredozemlja: Suecki kanal, Gibraltarski moreuz, Bosfor i Dardaneli* i sadrži tri potceline (*Suecki kanal; Gibraltar i moreuzi Bosfor i Dardaneli*) u kojim se opisuju pomenute strateške tačke. Peto poglavlje je najobimnije i nosi naziv *Analiza strateških odnosa velikih sila i pribrežnih zemalja u Sredozemlju*.⁹ U ovom poglavlju ima čak 28 potcelina: *Američki interes u Sredozemnom basenu; Rusija i Sredozemlje* (u ovoj potcelini ima pet manjih celina); *Velika Britanija i Sredozemlje; Francuska u Sredozemlju* (sa jednom izdvojenom manjom potcelinom); *Španija i Sredozemlje; Italija i Sredozemlje; Slovenija i Sredozemlje; Hrvatska i Sredozemlje; Bosna i Hercegovina i Sredozemlje; Srbija i Sredozemlje; Crna Gora i Mediteran; Albanija i Sredozemlje; Grčka i Sredozemlje; Prednosti i nedostaci Turske u pokušaju da postane regionalna sila* (sa četiri manje potceline); *Sirija i Sredozemlje; Liban; Izrael; Egipat i Sredozemlje; Libija i Sredozemlje; Tunis i Mediteran; Alžir i Sredozemlje; Maroko i Sredozemlje*. Autor zatim (takođe u okviru ovog petog poglavlja) prelazi na crnomorsku regiju i tu su potceline: *Ukrajina* (sa dve manje potceline); *Rumunija i Mediteran; Moldavija i Mediteran; Bugarska i Sredozemlje i Gruzija*. Nakon toga sledi šesto poglavlje koje je autor imenovao kao *Sredozemlje na početku XXI veka*. U ovom poglavlju se (u pet potcelina) opisuje geopolitičko stanje u Sredozemlju/Mediteranu i crnomorskoj regiji u današnje vreme. Pomenutih pet potcelina ovog poglavlja su: *Ekonomski aspekt zemalja Sredozemlja; Parlamentarna skupština Mediterana – međunarodna inter-parlamentarna organizacija, ćerka Interparlamentarne unije; Organizacija za crnomorsku ekonomsku saradnju; Migracije u Sredozemlju i Analiza strukture društava zemalja Sredozemnog basena*.

Može se reći da je Dragan Petrović u ovoj knjizi na dobar i pregledan način predstavio sredozemnu/mediteransku i crnomorsku regiju i približio ih čitaocima. Iako u delu ima određeni broj faktografskih grešaka, one ne remete srž i vrednost ovog rada. Stoga, ova knjiga u celini predstavlja značajno i uspelo delo i pruža dobre i vredne informacije za sve one koji žele поблиže da se upoznaju sa regijama Sredozemlja/Mediterana i Crnog mora.

Nakon poslednjeg, šestog poglavlja, sledi zaključno poglavlje sa autorovim predviđanjima kretanja osnovnih društvenih i političkih trendova u narednim godinama u regijama Sredozemlja/Mediterana i Crnog mora,¹⁰ a zatim i opšti zaključak. Nakon toga predstavljeni su rezime na srpskom jeziku, bibliografija, rezime (summary) na engleskom jeziku, naučna biografija autora rada Dragana Petrovića, indeks imena i prilog koji se sastoji od 15 crno belih fotografija geografskih karata koje prikazuju Sredozemlje i crnomorsku regiju od praistorije do današnjih dana. Izdavač ove knjige je Institut za međunarodnu politiku i privredu iz Beograda, a njeno izdavanje finansijski je pomoglo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Knjiga je štampana u 300 primeraka, a izvršni izdavač je štamparija „Želnid“ iz Beograda.

⁹ Za prvo, drugo i peto poglavlje nema potrebe detaljnije opisivati o čemu se u njima govori, jer se to može zaključiti iz samih njihovih naslova.

¹⁰ Treba imati u vidu da je ova knjiga napisana 2012. godine, tako da se nešto od autorovih predviđanja zaista dogodilo, a nešto nije. Ipak, i pored toga, ovo delo ne gubi na svojoj važnosti i aktuelnosti.